

Χένρυ Μίλλερ, *Ο Κολοσσός του Μαρουσιού*, μετάφρασις Ανδρέα Καραντώνη (εκδόσεις Γαλαξία, Αθήνα 1970) πρώτη αγγλική έκδοση Νέα Υόρκη 1941. Απόσπασμα 1ο

...Το ξενοδοχείο στο Ναύπλιο έμοιαζε λίγο με τρελλοκομείο. Το χωλ ήταν γεμάτο γύρω-γύρω με λιθογραφίες από ξακουστά ελληνικά ερείπια και από Ινδιάνους του Αμαζονίου και του Ορενόκο. Η τραπεζαρία ήταν ταπετσαρισμένη με γράμματα από Αμερικάνους κ' Εγγλέζους τουρίστες, που εκθείαζαν τις ανέσεις του ξενοδοχείου με εξωφρενικά λόγια. Τα πιο κουτά γράμματα είχαν την υπογραφή καθηγητών από τα πιο φημισμένα πανεπιστήμια. Ο Κατσίμπαλης είχε δυο κρεβάτια στο δωμάτιό του κ' εγώ τρία. Δεν είχε θέρμανση, γιατί ήμαστε οι μοναδικοί πελάτες.

Ξεκινήσαμε νωρίς και νοικιάσαμε ένα αυτοκίνητο να πάμε στην Επίδαυρο. Η μέρα άρχισε με μια υπέροχη γαλήνη. Ήταν η πρώτη φορά που αντίκρυζα την Πελοπόννησο. Δεν ήταν μια ματιά μόνο, μα ένα θέαμα που ανοιγόταν πάνω σ' έναν κόσμο σιωπηλό κι ακίνητο, σαν εκείνον που θα αποχτήσει μια μέρα ο άνθρωπος, όταν θα σταματήσει να ανέχεται τους σκοτωμούς και τις ληστείες. Απορώ πώς κανένας ζωγράφος δεν απέδωσε την μαγεία αυτού του ειδυλλιακού τοπίου. Μήπως είναι πολύ ρηχό, πολύ ειδυλλιακό; Ίσως είναι το φως πάρα πολύ αιθέριο για να μπορέσει να το πιάσει το πινέλο; Αυτό μόνο μπορώ να πω κ' ίσως απογοητεύσει τον ενθουσιώδη καλλιτέχνη: δεν υπάρχει ίχνος ασχήμιας εδώ, ούτε στη γραμμή, ούτε στο χρώμα, στο σχήμα, στο αίσθημα. Είναι μια απόλυτη τελειότητα, σαν τη μουσική του Μότσαρτ. Στ' αλήθεια, θάλεγα πως εδώ απαντά κανείς τον Μότσαρτ πιότερο παρά σε κάθε άλλο μέρος στον κόσμο.

Ο δρόμος για την Επίδαυρο είναι σαν να πηγαίνεις προς τη Δημιουργία. Δεν νάχνεις πια, σωπαίνεις, αυτή η μυστηριακή σιωπή σε κάνει να σωπαίνεις. Αν μπορούσες να μιλήσεις, τα λόγια σου θα γίνονταν μελωδία. Τίποτα δεν είναι εδώ που να μπορέσει να το πιάσεις, να το φυλάξεις: μόνο το γκρέμισμα των τοίχων που κρατούν σκλαβωμένο το πνεύμα. Το τοπίο δεν υποχωρεί, θρονιάζεται μέσα στις ανοιχτές καρδιές μας, στρυμώνχεται, συσσωρεύεται, σε αφοπλίζει. Δεν περπατάς πια μέσα από κάτι –ας το πούμε Φύση, αν θέλεις– μα συμμετέχεις σε μια αναστάτωση, μια αναστάτωση δυνάμεων της πλεονεξίας, της κακεντρέχειας, του φθόνου, του εγωισμού, του πείσματος, της αλαζονείας, της πονηριάς, της διπροσωπίας και τόσων άλλων.

Είναι το πρωινό της πρώτης μέρας της μεγάλης ειρήνης, της ειρήνης της καρδιάς, που έρχεται με την παράδοση. Έπρεπε νάρθω στην Επίδαυρο για να μάθω το αληθινό νόημα της ειρήνης. Σαν όλους τους άλλους, έλεγα τη λέξη συχνά, χωρίς να διανοηθώ πως μεταχειρίζομαι μια πλαστή λέξη. Η ειρήνη δεν είναι το αντίθετο του πολέμου, όπως δεν είναι ο θάνατος το αντίθετο της ζωής. Η φτώχεια της γλώσσας, που είναι η φτώχεια της ανθρώπινης φαντασίας ή φτώχεια της εσωτερικής ζωής, έχει δώσει μια διπλή έννοια που είναι απόλυτα λαθεμένη. Μιλώ βέβαια για την ειρήνη που ξεπερνάει κάθε αντίληψη. Δεν υπάρχει άλλη. Η ειρήνη που οι περισσότεροι από μας ξέρουμε δεν είναι παρά μια κατάπαυση εχθροπραξίας, μια ανακωχή, μια μεσοβασιλεία, ένα αποκοίμισμα, μια ανάπαυλα. Όλα αυτά είναι αρνητικά. Η ψυχική

ειρήνη είναι θετική και ακατανίκητη. Δεν βάζει όρους, δεν ζητά προστασία. Απλώς υπάρχει. Αν είναι νίκη, είναι μια ξέχωρη, γιατί βασίζεται ολότελα πάνω στην παράδοση, μια θεληματική παράδοση βέβαια. Για μένα δεν υπάρχει κανένα μυστήριο για τις θεραπείες πούχαν πετύχει εδώ, σ' αυτό το μεγάλο θεραπευτικό κέντρο του αρχαίου κόσμου. Εδώ, ο ίδιος ο θεραπευτής γιατρευόταν πρώτος, σημαντικό βήμα στην εξέλιξη της τέχνης, που δεν είναι ιατρική μα θρησκευτική. Έπειτα ο άρρωστος γιατρευόταν πριν αρχίσει τη θεραπεία.

Οι μεγάλοι γιατροί λένε πως η Φύση είναι ο καλύτερος γιατρός. Αυτό είναι μόνο σχετικά αληθινό. Η Φύση από μόνη της δεν μπορεί να κάνει τίποτα. Η Φύση μπορεί να γιατρέψει μόνο όταν ο άνθρωπος αναγνωρίζει τη θέση του μέσα στον κόσμο, που δεν βρίσκεται στη Φύση, όπως στα ζώα, μα είναι ο κρίκος ανάμεσα στο υλικό και το θεϊκό.

Για τους ανθρώπους της εποχής μας, που είναι από επιστήμη και από νύχτα, οι τελετές και η λατρεία που ήταν συνταιριασμένες με την επιστήμη της ιατρειάς, όπως γινόταν στην Επίδαυρο, θα φαίνονται σαν καθαρή φάρσα. Στον δικό μας κόσμο οι τυφλοί οδηγούν τους τυφλούς κ' οι άρρωστοι πάνε σε άρρωστους για να γιατρευτούν. Βρισκόμαστε σε διαρκή πρόοδο, μα είναι μια πρόοδος που οδηγεί στο χειρουργικό τραπέζι, στο φτωχοκομείο, στο φρενοκομείο, στα χαρακώματα. Δεν έχουμε γιατρούς, μόνο χασάπηδες που οι ανατομικές τους γνώσεις τους δίνουν ένα δίπλωμα, που με τη σειρά του τους δίνει το δικαίωμα να πετσοκόβουν τα κορμιά μας, έτσι που να μπορούμε να συνεχίζουμε ανάπηροι ώσπου νάρθη ο καιρός νάμαστε έτοιμοι για τα σφαγεία. Σαλπίζουμε την ανακάλυψη αυτής και της άλλης θεραπείας, μα δεν μιλάμε για τις καινούργιες αρρώστιες που σκαρώσαμε στο δρόμο. Η ιατρική επιστήμη μοιάζει πολύ με το υπουργείο Στρατιωτικών –οι νίκες που σαλπίζει είναι σαπουνόφουσκες για να κρύψουν τον θάνατο και την καταστροφή. Οι γιατροί, σαν τους στρατιωτικούς, δεν έχουν καμιά δύναμη, πολεμούν μια μάχη χωρίς αρχική ελπίδα.

Αυτό που θέλει ο άνθρωπος είναι ειρήνη για να μπορέσει να ζήσει. Με το να νικήσης τον γείτονά σου δεν αποκτάς την ειρήνη παραπάνω απ' ότι η θεραπεία του καρκίνου δεν φέρνει την υγεία. Η ζωή για τον άνθρωπο δεν ξεκινά από την νίκη πάνω στον εχθρό ούτε και οι ατέλειωτες θεραπείες εξασφαλίζουν την υγεία. Η χαρά της ζωής έρχεται με την ειρήνη, που δεν είναι στατική μα δυναμική. Κανένας άνθρωπος δεν μπορεί να παινευτή πως ξέρει τι είναι η χαρά αν δεν έχει ζήσει την ειρήνη. Και χωρίς χαρά δεν υπάρχει ζωή, κι ας έχης μια ντουζίνα αυτοκίνητα, υπηρετές, πύργους, δικιά σου εκκλησία και γερό καταφύγιο για τις μπόμπες. Η αρρώστια μας είναι οι δεσμοί μας, ας λέγονται συνήθειες, ιδεολογίες, ιδανικά, αρχές, αποκτήματα, φοβίες, θεοί, λατρείες, θρησκείες, κι ό,τι άλλο θέλεις. Ένας καλός μισθός είναι το ίδιο αρρώστια όσο κ' ένας κακός. Ησχόλη είναι το ίδιο αρρώστια μεγάλη όσο και η δουλειά. Σ' οτιδήποτε γαντζωνόμαστε απάνω, κι ας είναι ελπίδα ή πίστη, μπορεί να είναι το κακό που θα μας παρασύρη... Η υποταγή δεν πρέπει να είναι απόλυτη, αν προσκολληθείς στο παραμικρό, θα θρέψης το σπέρμα που θα σε καταβροχθίση.

... Ακούω τον κόσμο να μιλάει για ειρήνη και τα πρόσωπά τους να σκοτεινιάζουν από θυμό ή μίσος ή με καταφρόνια και ακαταδεξιά, με περηφάνεια και αποκοτιά. Είναι άνθρωποι που θέλουν να πολεμήσουν για να φέρουν την ειρήνη – αυτοί είναι πιο γελασμένοι απ’ όλους. Δεν θα υπάρξει ειρήνη ώσπου νάχουμε ξεριζώσει απ’ την καρδιά μας και το νου μας το φονικό. Το φονικό είναι η κορυφή της πελώριας πυραμίδας που βάση της έχει το εγώ. Αυτό που στέκει όρθιο θα πρέπει να πέσει. Ο άνθρωπος θα πρέπει ν’ αρνηθεί όλα για όσα έχει πολεμήσει πριν μπορέσει να ζήσει ανθρωπινά. Ίσαμε τώρα ήταν ένα αρρωστιάτικο κτήνος, ως και οι θεοί του ακόμα βρωμούν. Είναι αφέντης πολλών κόσμων, αλλά μέσα στον δικό του είναι σκλάβος. Αυτό που διαφεντεύει τον κόσμο είναι η καρδιά κι όχι ο εγκέφαλος. Δεν φέρνουν οι κατακτήσεις μας παρά μόνο τον θάνατο. Στρέψαμε τις πλάτες μας στο μόνο βασίλειο όπου βρίσκεται η ελευθερία.

Στην Επίδαυρο, μέσα στη σιωπή, στην μεγάλη ειρήνη που με πλημμύρισε, άκουσα τους παλμούς από την καρδιά της γης. Τη θεραπεία την ξέρω, να εγκαταλείψης, να παραιτηθής, ν’ απαρηθής, να παραδοθής, για να μπορέσει η καχεκτική καρδιά σου να χτυπήσει μαζί με τη μεγάλη καρδιά του κόσμου.

Πιστεύω πως οι μεγάλες μάζες που κάναν την πορεία στην Επίδαυρο από κάθε γωνιά του αρχαίου κόσμου, ήταν κιάλας γιατρεμένες πριν ακόμα φτάσουν εκεί. Καθισμένοι στην παράξενη σιγαλιά του αμφιθεάτρου σκεπτόμουν τον μακρύ και περίπλοκο δρόμο που έκαμα για να φτάσω επιτέλους σ’ αυτό το θεραπευτικό κέντρο της ειρήνης. Κανείς δεν μπορούσε να διαλέξει πιο μπερδεμένο δρομολόγιο. Πάνω από τριάντα χρόνια περιπλανιόμουν σαν σε λαβύριθνο. Γεύτηκα κάθε χαρά, κάθε απελπισία, μα ποτέ δεν γνώρισα την σημασία της γαλήνης. Στο δρόμο μου νίκησα έναν έναν όλους τους εχθρούς μου, μα δεν αναγνώρισα τον πιο τρανό μου εχθρό – τον εαυτό μου.

Σαν μπήκα σ’ αυτό το κύπελλο της σιωπής, που τόλουζε ένα μαρμαρένιο φως, προχώρησα στο σημείο, στο νεκρό κέντρο, απ’ όπου ο πιο αδύνατος ψίθυρος υψώνεται σαν χαρούμενο πουλί και χάνεται πάνω από τους χαμηλούς λόφους, όπως σβήνει το φως μιας φωτεινής μέρας μπρος στα μαύρα βελούδα της νύχτας. Ο Μπαλμπόα όρθιος στην κορυφή του Ντάριεν δεν θα μπορούσε να νοιώσει έκσταση μεγαλύτερη απ’ αυτήν που ζω αυτή τη στιγμή. Τέλειωσαν οι κατακτήσεις: μπρος μου απλωνόταν ένα πέλαγος ειρήνης. Το νάσαι ελεύθερος, όπως ήξερα πως ήμουν τότε, είναι το νοιώθεις πως κάθε κατάκτηση είναι μάταιη, ακόμα κ’ η κατάκτηση του εαυτού σου, που είναι η ύστατη πράξη εγωισμού. Το νάσαι χαρούμενος είναι το να ανεβάσης το εγώ σου στην πιο ψηλή κορυφή και να το παραδώσης θριαμβευτικά. Το παν είναι να γνωρίσης την ειρήνη: είναι η στιγμή πουύρχεται έπειτα, όταν η παράδοση είναι τελειωτική, όταν δεν υπάρχει ακόμα και η συνείδηση το πώς παραδόθηκες. Η ειρήνη είναι στο κέντρο κι όταν την φτάσης υψώνεται ένας ύμνος από επαίνους κι ευλογίες. Κι ο ύμνος απλώνεται μακριά, πολύ μακριά, στα πέρατα του κόσμου. Τότε θεραπεύει γιατί φέρνει το φως και την ζεστασιά της συμπόνιας.

Η Επίδαυρος είναι μόνο ένας συμβολικός τόπος, ο αληθινός βρίσκεται μέσα στην καρδιά, στου κάθε ανθρώπου την καρδιά, αν σταθή λίγο και την ψάξη. Κάθε ανακάλυψη κλείνει μέσα της κάποιο μυστήριο, γιατί μας φανερώνει αυτό που είναι τόσο απρόσμενα άμεσο, τόσο κοντινά, τόσο από καιρό γνωστό. Ο μυαλωμένος άνθρωπος δεν έχει ανάγκη να ταξιδέψη μακριά, μόνο ο κουτεντές είναι που ψάχνει και κυνηγάει άπιαστα πουλιά. Μα και των δυο η μοίρα είναι να σμίξουν. Σμίγουν μέσα στην καρδιά του κόσμου που είναι η αρχή και το τέλος του μονοπατιού. Συναντώνται στην συνειδητοποίηση και σμίγουν στην υπεροχή των ρόλων τους.